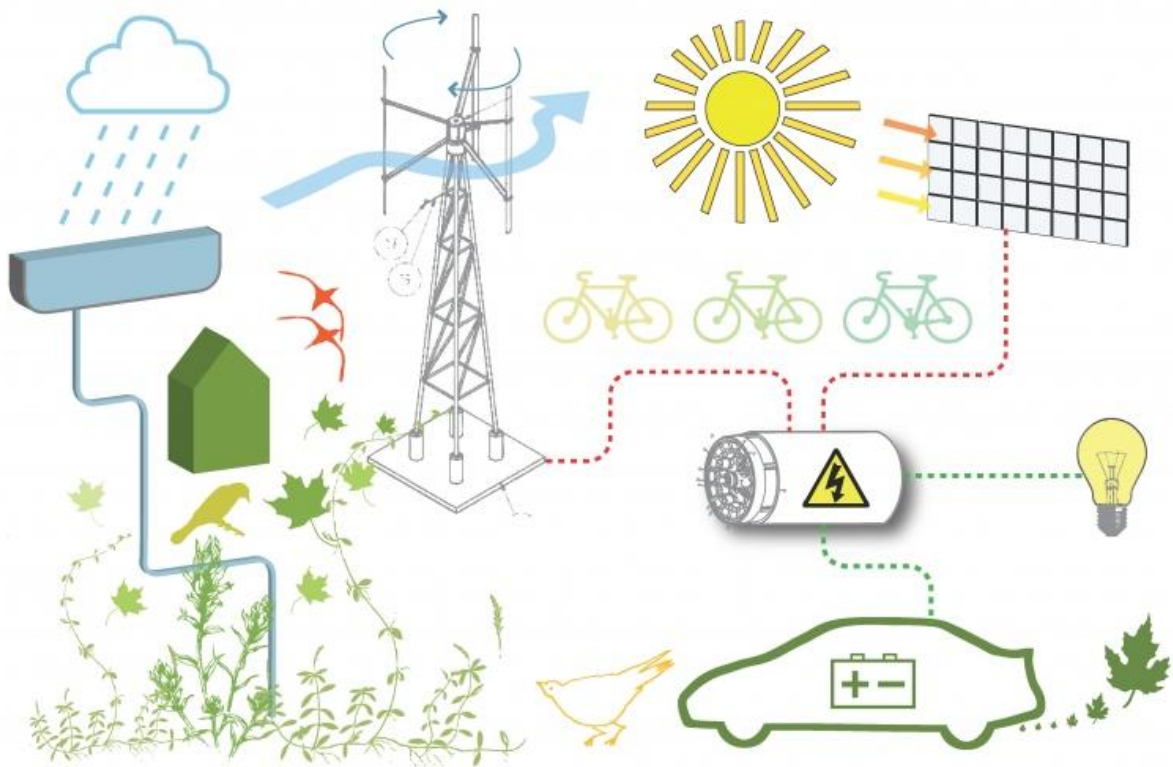

Hållbar stadsutveckling idag

En studie av Delegationen för hållbara städer arbete mot ett mer hållbart Sverige och ett praktiskt exempel

Matilda Lindström

Titel: Hållbar stadsutveckling idag – En studie av Delegationen för hållbara städers arbete mot ett mer hållbart Sverige och ett praktiskt exempel

Engelsk titel: Sustainable urban development today – A study of The Delegation for Sustainable Cities' work towards a more sustainable Sweden and a practical example

© Matilda Lindström

Handledare: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ann Åkerskog, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: hållbarhet, hållbar stadsutveckling, hållbara städer, hållbar utveckling, stadsplanering

Omslagsbild: Konceptbild för hållbarhet. Med tillstånd av FOJAB arkitekter.

Publiceringsår: 2013

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammanfattning

I dagens samhälle är hållbar utveckling ett mycket aktuellt ämne som diskuteras såväl nationellt som lokalt. Till följd av växande klimathot och ökande urbanisering har den hållbara staden blivit en vision att sträva mot. År 2008 tillsatte regeringen en delegation, Delegationen för hållbara städer, med uppgiften att skapa ett forum att verka för hållbara städer, samhällen och tätorter. Regeringsuppdraget slutfördes 2012 och har resulterat i ett antal rapporter och underlag för Sveriges fortsatta arbete mot mer hållbara städer.

I denna uppsats läggs fokus på hur vi i Sverige arbetar med att skapa mer hållbara städer genom att undersöka vad som framkommit i de rapporter som Delegationen för hållbara städer regeringsuppdrag resulterat i. Syftet är att ta reda på hur arbetet med hållbar stadsutveckling definieras, vilka omställningar som krävs i samhället och hur det fortsatta arbetet ser ut. Genom litteraturstudier av Delegationen för hållbara städer rapporter har de viktigaste aspekterna av hållbar stadsutveckling plockats fram, och det visar sig tydligt att det behövs en övergripande nationell politik som behandlar hållbar stadsutveckling. Det har också kunnat urskiljas att en viktig del i arbetet mot mer hållbara städer är att få städernas invånare att bli engagerade och intresserade av att vilja delta i arbetet med hållbar stadsutveckling. Det krävs därför bättre förutsättningar för att städernas invånare ska kunna göra hållbara val.

En studie av området Fullriggaren i Malmö har utförts eftersom området av Delegationen för hållbara städer anses ligga i framkant vad gäller hållbar stadsutveckling och beskrivs som ett gott föregångsexempel. I Fullriggaren har man bland annat arbetat med öppen dagvattenhantering, gröna tak och väggar och miljöer som gynnar insekter och djur. Detta är bara några exempel på hur hållbarhet kan utformas i praktiken och det är också här som landskapsarkitekturen kommer in i bilden.

I en avslutande diskussion diskuteras arbetet med att i Sverige ställa om till mer hållbara städer och också var landskapsarkitektens roll ligger. Slutsatsen är att det krävs en rad omställningar på vägen mot mer hållbara städer och detta gäller både på politisk nivå såväl som för städernas invånare. Genom god stadsplanering och gestaltning av vår urbana miljö kan landskapsarkitekten vara med och bidra till mer hållbara städer.

Abstract

In today's society, sustainable development is a current topic discussed both nationally and locally. As a result of growing climate change and increasing urbanization, sustainable cities have become a vision to strive for. In 2008, the government appointed a delegation, Delegation for Sustainable Cities, whose mission is to constitute a forum to promote sustainable cities, villages and towns. The government commission was completed in 2012 and has resulted in reports and data for Sweden's continued efforts towards more sustainable cities.

This essay is focusing on how Sweden as a nation is working to create more sustainable cities by examining what has transpired in the reports Delegation for Sustainable Cities' government mandate resulted in. The aim is to find out how the Delegation defines the process of sustainable urban development, what is required of the society in the transition and what the future work looks like. Through literature studies of the Delegation for Sustainable cities' reports the most important aspects of sustainable urban development have been pointed out, and it shows clearly the need for a comprehensive national policy on sustainable urban development. It has also been distinguished that an important part of the process towards more sustainable cities is to get urban residents to become more involved and interested in sustainable urban development. It therefore requires better conditions for the urban residents to be able to make sustainable choices.

A study of the area Fullriggaren in Malmö have been performed since the area is considered by the Delegation for Sustainable Cities to be at the forefront of sustainable urban development and is described as an good example. The area presents open storm water management, green roofs and walls and environments conducive to insects and animals, to name a few examples of how sustainability can be designed in practice and this is also were the landscape architecture takes part.

In the final discussion the process of switching to more sustainable cities are discussed and also the landscape architect's role. The conclusion is that a series of transitions towards more sustainable cities are necessary, and this applies both at the political level as well as the urban citizens. Through good planning and design of our urban environment, landscape architects can be involved and contribute to more sustainable cities.

Introduktion

Idag är hållbar utveckling ett ämne det talas mycket om – inom planering, i politiken, i media och inte minst under landskapsarkitektutbildningen. Ämnet är onekligen aktuellt och intressant och diskuteras både nationellt och lokalt. Hållbarhet och hållbart samhälle har blivit vedertagna uttryck och idag måste alla kommuners översiktsplaner innehålla en strategi för att kunna nå ett hållbart samhälle (Boverket 2012). Till följd av dagens växande klimathot, miljöproblem och växande klyftor i samhället är den hållbara staden något vi bör sträva mot (Delegationen för hållbara städer 2012a).

Arbetet kring hållbar stadsutveckling i Sverige är en självklar del av landskapsarkitekturen då den gestaltade miljön är ett verktyg för ett mer hållbart samhälle. Genom gestaltningen är det möjligt att påvisa hållbara lösningar och också uppmuntra stadens invånare till att värna om vår miljö. Den estetiska upplevelsen bidrar kanske mer till människans vilja att värna om miljön än vad ren fakta gör (Falkheden 2005). Som landskapsarkitekt är det möjligt att vara med och skapa en stadsmiljö som är både hållbar, trivsamt och högkvalitativ.

Utemiljöerna i städerna kan kyla ned vid värmeböljor, ta hand om farliga partiklar i luften, samla upp regnvatten efter skyfall eller fungera som habitat för ekologisk mångfald. Det är på många sätt här nyckeln till mer hållbar stadsutveckling ligger och därför är det viktigt att ha kännedom om var Sverige står idag och vad de senaste rapporterna gällande hållbar stadsutveckling visar.

Bakgrund

Den första som myntade begreppet *hållbar utveckling* eller engelskans *sustainable development* var den amerikanske miljövetaren och författaren Lester Brown (FN 2012). Året var 1981, men det globala arbetet med hållbar utveckling påbörjades egentligen redan 1972 då Sverige tog initiativ till den första internationella miljökonferensen någonsin (FN 2012). Oron för vår miljö hade tilltagit under 1960-talet och under Stockholmskonferensen 1972 samlades 113 länder som gemensamt beslutade att en god miljö är ett lika viktigt mål för mänskligheten som fred och utveckling (FN 2012).

Brundtlandrapporten och begreppet hållbar utveckling

Det var först 1987 som själva begreppet hållbar utveckling fick genomslag i samband med Brundtlandrapporten (FN 2012). Där definieras det som: ”En hållbar utveckling kan definieras som en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers förutsättningar att tillfredsställa sina behov.” (Världskommisionen för miljö och utveckling 1988, s.57). Med behov menas de mest grundläggande behoven så som mat, kläder, bostad och arbete men också att alla ska kunna tillfredsställa sina förväntningar och önskningar om ett gott liv (Världskommisionen för miljö och utveckling 1988). Brundtlandrapporten, eller det formella namnet Vår gemensamma framtid, är en rapport skriven

av Världskommisionen för miljö och utveckling på uppdrag av FN under ledning av Norges dåvarande stadsminister Gro Harlem Brundtland (FN 2012).

Brundtlandrapporten kom fram till tre viktiga dimensioner av ett hållbart samhälle; *ekologisk* hållbarhet, *social* hållbarhet och *ekonomisk* tillväxt (Världskommisionen för miljö och utveckling 1988). Senare har FN lagt till begreppet *social resilience*, vilket betyder samhällets förutsättningar för omställningar vid kriser och nya situationer (Delegationen för hållbara städer 2012b). Enligt UNESCO talas det också om att eventuellt lägga till *kulturell* hållbarhet som ytterligare en aspekt (Sveriges Radio 2013).

Agenda 21

Under miljökonferensen i Rio 1992 beslutades om Agenda 21, ett handlingsprogram som satte upp mål och riktlinjer för att nå hållbar utveckling under 2000-talet och detta blev starten för en långsiktig process mot just hållbar utveckling (FN 2012). Programmet beskriver hur arbetet för att motverka natur- och miljöförstöring, fattigdom och bristande demokrati skall utvecklas för att våra samhällen skall få en hållbar utveckling (FN 2012). Konferensen innebar ett viktigt steg på vägen både internationellt och nationellt mot att försöka lösa ett ökat klimat- och ökande miljöproblem (FN 2012).

Brist på politik inom hållbar stadsutveckling

Trots mycket arbete inom hållbar utveckling finns det problem när det kommer till hållbara städer. Erland Ullstad (2008) som har författat Sveriges Arkitekters bok Hållbar stadsutveckling – en politisk handbok, identifierar ett problem med hållbar stadsutveckling: ”I Sverige har vi en glesbygdspolitik, men ingen stadspolitik. Vi har en jordbruksminister men ingen stadsbyggnadsminister.” (Ullstad 2008, s.6). Ullstad menar att vägen till ett hållbart samhälle finns i städerna och inte på landsbygden och ifrågasätter huruvida politiken har hängtt med i tiden. Vidare pekar han på att en landsbygdspolitik rör förhållandevis få, medan den stora massan som bor i städer och samhällen saknar politik.

Delegationen för hållbara städer

Regeringen utsåg 2008 en delegation vars syfte var att verka för en hållbar utveckling av städer, tätorter och bostadsområden. Delegationens uppgift var att genomföra olika typer av åtgärder som främjar och skapar förutsättningar för utveckling av hållbara städer. Verksamhetens mål är att ”åstadkomma välfungerande och attraktiva stadsmiljöer där hög livskvalitet går hand i hand med förbättrad miljö, social sammanhållning och minimerad klimatpåverkan” (Delegationen för hållbara städer 2012b, s.9). Delegationen slutförde sitt uppdrag i december 2012 och har under arbetet tagit fram flera rapporter och underlag som behandlar allt från hinder för hållbar stadsutveckling till förslag på fortsatt arbete mot hållbar stadsutveckling. Arbetets syfte var att skapa en nationell samordnare för hållbar stadsutveckling, där just städerna kan vara en del av lösningen på problemet med ökande klimathot och en ökande frekvens av folkförflyttning från landsbygden till stadsområden, en ökande *urbanisering* (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Ekonomiskt stöd

Delegationen för hållbara städer fick även i uppdrag att dela ut ekonomiskt stöd till ett antal projekt runt om i Sverige där det arbetats med just hållbar stadsutveckling (Delegationen för hållbara städer 2012a). Det ekonomiska stödet är till för att skapa attraktiva, ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbara stadsmiljöer. Dessa miljöer ska bidra till att minska utsläppen av växthusgaser och är goda exempel på stadsbyggnadsåtgärder med integrerad planering och tillämpad miljöteknik (Delegationen för hållbara städer odat.).

Av totalt 98 projekt som beviljats stöd är nio av dessa investeringsprojekt vilka anses särskilt intressanta och innovativa och beskrivs av Delegationen för hållbara städer som skyltfönster mot omvärlden. Delegationens förhoppning är att dessa exempel ska fungera som inspiration till ytterligare hållbar stadsutveckling och även stärka Sverige som föregångsland (Delegationen för hållbara städer 2012a). Projekten ska vara demonstrationsobjekt och underlätta spridning och export av hållbar stadsplanering, miljöteknik och kunnande och också visa potentialen i utvecklingen av hållbara städer (Delegationen för hållbara städer odat.). Det totala beviljade beloppet är 357 miljoner kronor (Delegationen för hållbara städer odat.).

Pilotprojekt i Malmö

I Malmö arbetar man på bred front för att åstadkomma en hållbar stad (Malmö stad 2009). Arbetet handlar både om att ta tillvara befintlig bebyggelse och att bygga nytt. Hållbarhetsfrågorna drivs ständigt i planeringsprojekt och Malmö har profilerat sig mot att vara världsbäst på hållbar stadsutveckling år 2020 (Malmö stad 2009).

Västra hamnen i Malmö startade med Bo01, bomässan där kustnära industri- och mark omdanades till tät stadsbebyggelse med hållbarhetsprofil. Den senaste etappen av Västra hamnen, Fullriggaren, är ett av de projekt som fått ekonomiskt stöd från Delegationen för hållbara städer och anses vara ett av de skyltfönster som är särskilt intressanta för hållbar stadsutveckling (Delegationen för hållbara städer odat.). Förhoppningen är alltså att Fullriggaren skall fungera som inspiration till andra projekt i Sverige och runt om i världen eftersom man på Delegationen för hållbara städer definierar detta projekt som särskilt innovativt inom hållbar stadsutveckling.

Boverket – ytterligare regeringsuppdrag

Även Boverket, i samarbete med Riksantikvarieämbetet, Formas och Arkitektur- och designcentrum har på uppdrag av regeringen arbetat med att främja hållbar stadsutveckling. Enligt Boverket (2013) är det den globala urbaniseringen som lett till att frågan kring hållbar stadsutveckling börjat ta mer plats. För Boverket handlar frågan både om att skapa nya hållbara miljöer och att förvalta de redan existerande. Två uppdrag har genomförts sedan 2009 och dessa beskrivs som följande: ”Syftet med uppdragen har varit att medverka till en ökad samverkan inom politikområden med ansvar för stadsplanering, boendefrågor, arkitektur och kulturmiljö. Sociala och kulturella aspekter samt arkitekturens roll har särskilt lyfts fram.” (Boverket 2013, s.7). Slutrapporten stod klar i mars 2013.

Boverkets och Delegationen för hållbara städers regeringsuppdrag har delvis sammanfallit, men Boverket har mer fokuserat på sociala och kulturella frågor

inom hållbarhet medan Delegationen för hållbara städer mer har behandlat klimatfrågorna mot bakgrunden att många lösningar på klimathoten sägs finnas i städerna (Boverket 2013).

En bra grund

Det finns redan en relativt bra grund att stå på idag när det kommer till hållbar stadsutveckling. Informationstillgången är stor och mycket nytt material finns publicerat de senaste åren. Dock sa man redan 1988 att ”Vi har de fakta som behövs.” (Världskommisionen för miljö och utveckling 1988, s. 6) och syftade på att informationen som behövs för att nå ett mer hållbart samhälle redan finns, men att den behöver översättas till åtgärder (Världskommisionen för miljö och utveckling 1988).

Som landskapsarkitekt finns möjligheten att vara den som kan verkställa en del av de ambitioner som finns när det kommer till att skapa hållbara städer. Utemiljön är en av de mest centrala frågorna kring hållbar stadsutveckling och här kommer landskapsarkitekturen in i bilden. Det är därför viktigt att som landskapsarkitekt vara uppdaterad och medveten om hur gestaltning av hållbara städer kan se ut och förstå varför detta är viktigt.

Syfte och frågeställning

Syftet med arbetet är att ta reda på hur Delegationen för hållbara städer definierar hållbar stadsutveckling i Sverige och hur det kan fungera i praktiken genom att presentera ett praktiskt exempel. Eftersom hållbar utveckling är ett brett och vedertaget uttryck finns behov att ta reda på hur arbetet kring hållbar stadsutveckling ser ut, vilka problemställningar som finns och hur man inom nationen arbetar med detta.

Meningen med arbetet är även att det skall kunna ligga till grund och ge kunskap och fördjupning till andra landskapsarkitektstudenter med intresse för hållbar stadsutveckling. Hållbar utveckling blir allt viktigare och därför bör det ligga i varje landskapsarkitekts intresse att vara medveten om hur hållbara städer skapas och varför det är viktigt att ha kännedom om detta.

Frågeställning: Hur definierar Delegationen för hållbara städer vad hållbar stadsutveckling innebär i Sverige idag och vad kan det innebära i verkligheten?

Metod och genomförande

Arbetet har huvudsakligen skett genom litteraturstudier och studier av de dokument och rapporter Delegationen för hållbara städer tagit fram under sitt regeringsuppdrag. För att ta reda på hur man arbetar med hållbar stadsutveckling i Sverige på nationell nivå har även andra källor sökts och bland annat Boverkets rapporter studerats. Enligt Nybergs rekommendation (2000) har övrig relevant litteratur inom ämnet också studerats för att ge en nyanserad bild och bred bakgrundsinformation och även för att härleda begreppet hållbar utveckling. Ämnet

slogs i ett tidigt skede upp i uppslagsverk och encyklopedier för att skapa en överblick och genom referensförteckningar hitta god litteratur och forskning (Nyberg 2000).

Resultatet presenterades som en omfattande teoridel som avslutades med en egen diskussion. Den så kallade trattmodellen har använts där bred information presenteras först för att sedan smalas av (Nyberg 2000). Teoridelen och bakgrundsinformation skrevs löpande under litteraturundersökningen och frågeställningen fastställdes först därefter för att skapa en så god grund som möjligt (Nyberg, 2000). Delegationen för hållbara städer rapporter lästes i sin fulla längd medan övrig litteratur lästes selektivt för att hitta de delar som var relevanta och meningsfulla för arbetet (Nyberg 2000).

Ett av de projekt som Delegationen för hållbara städer ser som särskilt intressant studerades närmare för att undersöka hur man använder sig av hållbarhet i praktiken. Även här gjordes en litteraturstudie av liknande karaktär som ovan. Området som valdes är Fullriggaren i Västra hamnen i Malmö. Fullriggaren är intressant eftersom Malmö stad har en hög hållbarhetsvision och på många sätt ses som en föregångsstad inom hållbar stadsutveckling (Malmö stad 2009), men också för att Delegationen för hållbara städer gett ekonomiskt stöd till och anser att detta är ett projekt i framkant vad gäller hållbarhet.

Arbetet har alltså behandlat dessa två delar:

- » En undersökning av de senaste underlagen och rapporterna som tagits fram av Delegationen för hållbara städer för att ta reda på hur hållbar stadsutveckling ser ut i Sverige idag och hur det fortsatta arbetet ser ut.
- » Närmare studie av projektet Fullriggaren i Malmö som Delegationen för hållbara städer gett stort ekonomiskt stöd till och som av Delegationen anses särskilt intressant och innovativt inom hållbar stadsutveckling.

Avgränsning

Hållbar utveckling är ett mycket brett ämne och en tydlig avgränsning är nödvändig. Studien har därför gjorts på de senaste svenska rapporterna publicerade 2012 och 2013. Störst fokus har lagts på Delegationen för hållbara städer utredningar och även på Boverkets rapport eftersom dessa är de senaste publicerade inom ämnet och tar upp hur fortsatt arbete mot hållbar stadsutveckling i Sverige bör se ut. Både Delegationen för hållbara städer och Boverkets rapporter är resultat av uppdrag från regeringen och ger därför en god fingervisning om hur Sverige på nationell nivå arbetar kring hållbar stadsutveckling. Det mest centrala har varit att sammanfatta hur Delegationen för hållbara städer identifierar hållbar stadsutveckling och hur de ser på framtiden för att Sverige som nation skall kunna sträva mot målet om ett hållbart samhälle.

Hållbar utveckling som begrepp innehåller flera olika aspekter som alla hänger samman, men i detta arbete har vikten lagts på hållbar *stadsutveckling* med fokus på den fysiska planeringen. Mest fokus har lagts på de underlag och rapporter som Delegationen för hållbara städer tagit fram då dessa behandlar hållbar stadsutveckling ur en klimataspekt, medan Boverkets rapport mer tar upp sociala och kulturella frågor.

Hållbar stadsutveckling är en global fråga där alla länders gemensamma arbete är en förutsättning, men i detta arbete har fokus lagts på hur Sverige som nation arbetar med frågan.

För att få en tydlig avgränsning inom de praktiska exemplen valdes enbart ett investeringsprojekt ut för att undersöka hur hållbar utveckling definieras just där. Projektet valdes utifrån aspekten att Delegationen för hållbara städer gett stöd till och anser att just detta projekt ligger i framkant inom hållbar stadsutveckling, men också för att Malmö stad har ett mycket starkt hållbarhetstänk och en ambition att vara världsbäst på hållbarhet år 2020 (Malmö stad 2009).

Resultat

Här följer en redogörelse av vad som framkommit i de rapporter och underlag som är resultatet av Delegationen för hållbara städers regeringsuppdrag. En kortare redogörelse av Boverkets rapport och även kopplingar som tar stöd i övrig litteratur förekommer för att få en mer nyanserad bild.

Städernas roll i klimatfrågan

Enligt Delegationen för hållbara städer (2012a) är arbetet med hållbar stadsutveckling brådskande. Sedan 2008 lever drygt hälften av världens befolkning i städer och FN bedömer att inom de närmsta 20-30 åren kommer den siffran stiga till 70 procent (Delegationen för hållbara städer 2012b). Urbaniseringen går snabbt och man har insett att utmaningarna men också lösningarna finns i städerna. Städernas roll hamnar allt mer i centrum och de enskilda städernas konkreta arbete är oerhört viktigt då de har ett ansvar att gå före och driva på utvecklingen. Varje stad måste själv minska sitt så kallade ekologiska fotavtryck, den mängd resurser en människa förbrukar, och här vilar ett ansvar på politiker och beslutsfattare i både offentlig och privat sektor eftersom besluten och initiativen måste komma från högre instanser (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Det finns en konkurrens städer emellan och en vilja att kunna profilera sig som världsledande inom hållbarhet. Till exempel arbetar Köpenhamn mot koldioxidneutralitet år 2025 och Malmö vill profilera sig som världsbäst på hållbar stadsutveckling år 2020 (Delegationen för hållbara städer 2012b). Dock är investeringsbehoven omfattande för att kunna anpassa hela städer inför framtida behov, men där det finns politisk kraft och god ekonomi finns det goda förutsättningar – det vill säga i de större städerna (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Sveriges förutsättningar för hållbar stadsutveckling

I Sverige har vi en utveckling som pekar mot hög ekonomisk tillväxt och en ökande befolkningsmängd, främst i storstadsregioner. Internationellt sett är Sveriges förutsättningar för hållbarhet god, men det finns också negativa trender (Delegationen för hållbara städer 2012a). Stadsutglesning, ökad segregation, för långsam takt på kollektivtrafikutvecklingen och för långsam förtätning är några utav dessa som Delegationen pekar på. Delegationen menar även att en mycket viktig del att lägga energi på är förnyelsen av miljonprogramområdena och att få

dessa att bli en del av staden istället för perifera öar (Delegationen för hållbara städer 2012a).

Sverige som land ses dock som en stark föregångare och pådrivare inom hållbar stadsutveckling då vi kan uppvisa hela system för hållbara kretslopp av exempelvis vatten och avfall (Delegationen för hållbara städer 2012a). Delegationens intryck är att det finns en stor medvetenhet hos de svenska aktörerna och många av dessa ser behovet av klimatanpassning i städerna. Flera städer arbetar medvetet med förnybar energi, energibesparingar och tekniska lösningar. I de ansökningar om ekonomisk stöd som inkommit till Delegationen har dock kunnat urskiljas att det finns svårigheter när det gäller att tillämpa nya innovativa lösningar vilket är en förutsättning för mer hållbara städer (Delegationen för hållbara städer 2012b). Omställningen måste ske i både tanke och handling och detta är en utmaning att försöka lösa (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Utan klimatutsläpp år 2050

En del i att nå en hållbar stadsutveckling i Sverige är att sträva mot klimatneutralitet och ett land utan klimatutsläpp år 2050 (Delegationen för hållbara städer 2012b). Naturvårdsverket har på uppdrag av regeringen tagit fram ett dokument vid namn Färdplan 2050, med syfte att identifiera lösningar på hur Sverige ska nå klimatneutralitet till år 2050 (Naturvårdsverket 2013). Kraftigt minskade utsläpp är den viktigaste punkten för att nå klimatneutralitet och det målet ska nås genom exempelvis utfasning av fossila bränslen, ny teknik inom transport och bättre omhändertagande av koldioxid (Naturvårdsverket 2013). För att nå ett klimatneutralt samhälle krävs också en stads- och samhällsplanering som bidrar till ett mer transportsnålt samhälle (Naturvårdsverket 2013). ”En av de största utmaningarna i Sverige är att åstadkomma en tillräckligt snabb omställning av städernas struktur, funktionssätt och innehåll så att de verksamt bidrar till målet om ett land utan klimatutsläpp år 2050.” (Delegationen för hållbara städer 2012b, s.6). Att nå ett Sverige utan klimatutsläpp 2050 är ett mycket omfattande och krävande mål som berör hela samhället i stort. Ett sådant arbete kräver dock en global omställning (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Gemensam ansträngning för en hållbar stad

Hållbar stadsutveckling är inget tillstånd eller slutresultat. Det är en färdriktning och en process. Staden och dess utveckling måste ses som en helhet samtidigt som varje stads hållbarhet måste utvecklas från sina förutsättningar, från medborgarnas behov och i samarbete med dessa. Det kräver förmåga att ompröva och kontinuerligt ta ställning till nya behov.

(Delegationen för hållbara städer 2012b, s.12)

Hållbar utveckling behandlar många olika aspekter och alla går de hand i hand; sociala, kulturella och ekonomiska förhållanden för att nämna några. Det är svårt, eller rent av omöjligt att peka ut en aspekt som den viktigaste och förutsättningarna varierar med olika städer eller delar av städer (Delegationen för hållbara städer 2012b). Delegationen menar att även om aspekterna och förutsättningarna ser olika ut är det mycket viktigt att arbeta mot ett gemensamt mål och då krävs en gemensam insats.

Den enskilde individen

En allt vanligare pusselbit som utpekas är människan och individens del i den hållbara stadsutvecklingen. Det är viktigt att få stadens invånare engagerade kring frågor om hållbar stadsutveckling och att sträva mot en mer hållbar stadsmiljö (Delegationen för hållbara städer 2012b). Delegationen beskriver det på följande vis: ”Stadsutveckling handlar i grunden om människorna som lever i städerna, hur de upplever och använder den fysiska miljön – och hur den kan göras tryggare, trivsammare, mer attraktiv och mer ekologiskt hållbar.” (Delegationen för hållbara städer 2012b, s.16). En huvudfråga för att nå ett hållbart samhälle är således människors livsstil då de globala miljöproblemen till stor del en följd av hur människor lever, och då främst den rika delen av världen (Delegationen för hållbara städer 2012b). Delegationen menar att förutsättningarna generellt måste höjas för att skapa bättre möjligheter för stadens invånare att forma en hållbar livsstil och göra hållbara val.

Lena Falkheden (2005) betonar även hon i sin text Initiativ för hållbar utveckling i staden vikten av att belysa hållbar stadsutveckling och att främja kunskapsutvecklingen för att få den enskilde individen intresserad och inspirerad till att vilja bidra till en hållbar stad. Hon pekar på gestaltningen av staden som ett medel att uppmärksamma vår miljö – att åskådliggöra kretslopp, natur i stadsmiljö och resursåtervinning skapar en dialog och ett intresse kring hållbar stadsutveckling vilket berör och inspirerar stadens individer. Det kan exempelvis handla om synliga system för omhändertagande av dagvatten eller att underlätta för gående och cyklister (Falkheden 2005).

Detta konstaterade även Björn Ekelund (2010) i en avhandling där han testade gemene mans attityd till gestaltad hållbarhet. I försöket gestaltade Ekelund en kraftledning på ett innovativt sätt, liknande ett konstverk, för att ta reda på attityden till hållbarhet i gestaltad form. Det visade sig att alla tillfrågade föredrog den gestaltade kraftledningen framför att gräva ned den. Detta visar tydligt på vikten av att engagera och aktivt åskådliggöra en hållbar stad (Ekelund 2010).

Andra aktörer på vägen mot en hållbar stad

Städernas viktigaste aktörer är på många sätt medborgarna. De människor som bor, lever och verkar i staden är de som måste dela visionen om en hållbar stad och sträva mot det (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Näringslivet bär också en viktig roll för den hållbara staden eftersom de bidrar till kreativitet, attraktivitet och kultur i städerna (Delegationen för hållbara städer 2012b). Näringslivet investerar och förvaltar i en stor del av staden och det är därför viktigt att få dessa aktörer involverade och intresserade i arbetet med hållbar stadsutveckling (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Många av ramarna för en hållbar stadsutveckling sätts på nationell nivå av regeringen och statliga myndigheter. Det handlar bland annat om olika typer av lagar, skatter, bidrag och stöd som gemensamt skall verka för en hållbar stad (Delegationen för hållbara städer 2012b). Lagar som idag reglerar hållbar stadsutveckling är främst miljöbalken och PBL, plan- och bygglagen, men även trafiklagarna, väglagen och lag om byggande av järnväg spelar in (Delegationen för hållbara städer 2012b). Eftersom ansvaret för PBL ligger på kommunnivå har kommunerna en mycket viktig roll i stadsutvecklingen och det behövs tydliga riktlinjer från högre nivå för att underlätta för kommunerna i sitt arbete (Delegationen för hållbar utveckling 2012b).

Kommunernas del i den hållbara stadsutvecklingen

Ett mycket viktigt instrument för hållbar stadsutveckling är kommunernas översiktplaner. I dessa måste kommunerna reglera och tydligt visa hur de ämnar arbeta med hållbar utveckling inom kommunen (Delegationen för hållbara städer 2012b). Översiktplanens uppgift är att visa hur det långsiktiga arbetet med den fysiska planeringen ser ut och den ska också fungera som ett strategiskt och vägledande hjälpmedel (Boverket 2012). Genom den nya plan- och bygglagen 2011 fick översiktplanerna en tyngre roll och de ska nu tydligt visa hur kommunen tar ställning till nationella och regionala mål och planer för att nå en hållbar utveckling på kommunal nivå (Delegationen för hållbara städer 2012b). I nya PBL finns även bestämmelser om att på kommunnivå i större utsträckning än tidigare sträva efter att begränsa klimatpåverkan och bli bättre på energieffektivitet (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Behovet av politik som rör hållbar stadsutveckling

Ett behov av stadspolitik är av stor betydelse för städerna och dess utveckling då de berörs av de regler, lagar och direktiv som fattas på nationell nivå (Delegationen för hållbara städer 2012b). Övergripande mål för hållbar utveckling finns redan inom regeringens politik men mål för *stadsutveckling* saknas, något som på senare år har efterfrågats allt mer (Delegationen för hållbara städer 2012b). Ett antal mål som indirekt styr stadsutveckling finns förvisso, men dessa behöver enligt Delegationen för hållbara städer (2012b) förenas för att skapa en helhets-syn. Ett av miljökvalitetsmålen, God bebyggd miljö är ett exempel på detta, men Delegationen har kunnat urskilja att Sverige behöver en samlad nationell politik för hållbar stadsutveckling för att ytterligare främja och ge förutsättningar för hållbara städer (SKL 2009). Delegationen pekar också på problemet att hållbarhetsvisionen inte fått ta plats i den politiska ekonomin vilket gör visionen svår genomförbar (Delegationen för hållbara städer 2012c).

Hinder för hållbar utveckling

Delegationen för hållbara städer har även haft som uppgift att lämna en rapport där hinder för hållbar stadsutveckling identifieras och har där listat femton hinder för en snabb, långsiktig och hållbar stadsutveckling i Sverige (Delegationen för hållbara städer 2012c). Som nämns ovan är brist på politik och bristen på utrymme inom ekonomin ett stort problem, men det finns ytterligare hinder som försvårar för att nå en hållbar stadsutveckling.

Förutsättningar att göra hållbara val inte tillräckliga

Delegationen för hållbara städer (2012c) har identifierat ett problem i att människors livskvalitet inte ges tillräckligt stor tyngd i den fysiska planeringen och pekar på att hållbar stadsutveckling främst bör handla om människorna i staden. Vid fysisk planering bör utgångspunkten vara hur människorna upplever sin stad och hur den kan göras trivsammare, attraktivare och mer ekologisk hållbar (Delegationen för hållbara städer 2012c). Att arbeta för en trivsammare stad med bättre värden där människor har ett högre välbefinnande anses vara ett sätt att uppmuntra människor att förändra sin livsstil eftersom ohållbara livsstilar och

beteenden anses vara ett hot mot den hållbara staden (Delegationen för hållbara städer 2012c).

Stadsinvånare är i allmänhet resursstarka vilket leder till ett stort resursslöseri inom städerna (Delegationen för hållbara städer 2012c). Delegationen menar att det exempelvis behövs bättre alternativa färdmedel och tillgång till bättre teknik för att få människor att ändra livsstil. Att skapa förutsättningar för fysisk aktivitet kan också vara ett sätt att genom fysisk planering gynna den hållbara stadsutvecklingen och här talas det också om bristfällig dialog med stadens invånare vilket leder till undermålig kunskapsspridning (Delegationen för hållbara städer 2012c).

Det krävs samarbete

Dagens stuprörstänkande där enskilda aktörer enbart ansvar för sitt eget problemområde ses som ett hinder för den hållbara stadsutvecklingen (Delegationen för hållbara städer 2012c). Delegationen menar att det krävs samverkan mellan olika sektorer och nivåer för att hitta helhetslösningar och det krävs också ett längre tankeperspektiv. Hållbar stadsutveckling är en process som förutsätter ett långsiktigt perspektiv och när kortsiktig fokus dominerar över det långsiktiga finns ett problem, antagligen orsakat av bristande kapacitet och kompetens (Delegationen för hållbara städer 2012c).

Vidare pekar Delegationen på ett antal ytterligare hinder för hållbara städer så som; för dåliga statliga investeringar i infrastruktur, otillräckliga satsningar på pilotprojekt och bristande kunskapsutveckling. Ökad segregation och ökad uppdelning i städerna ses som ett hot mot den *sociala* stadsutvecklingen då isolering och marginalisering skapar en minskad sammanhållning, vilket leder till större social ohållbarhet (Delegationen för hållbara städer 2012c).

Fortsatt arbete med hållbar stadsutveckling

I Delegationen för hållbara städers regeringsuppdrag ingick att framföra förslag på hur arbetet kan föras vidare även efter Delegationens upplösning (Delegationen för hållbara städer 2012b). Delegationens förslag är att skapa en ny arena för hållbar stadsutveckling. Den nya arenan har ett antal övergripande mål och uppgifter för att samverka för nationell stadsutveckling och arenan ska bland annat utveckla underlag för nationella strategier, främja städers mobilisering i klimatarbetet och främja kunskapsutveckling (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Delegationen har lyckats urskilja att det saknas en sammanhållen strategi för att leda utvecklingen mot en hållbar stadsutveckling och den nya arenan ska vara den som samlar aktörer och samordningar mellan olika nivåer (Delegationen för hållbara städer 2012b). Arenan skall vara neutral och fungera gränsöverskridande och det förutsätts att ett stort antal politikområden deltar i arbetet för att effektivisera och inte förlora tid i det omställningsarbete som är nödvändigt för att nå en hållbar stad (Delegationen för hållbara städer 2012b). Arenan kommer att arbeta med att ta fram förslag till övergripande mål för arbetet mot hållbar stadsutveckling. Vikt kommer läggas på vilket ansvar som ska ligga på nationell nivå och vilket som ska ligga på lokal nivå samt hur dessa förhåller sig till varandra (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Mycket av arbetet handlar om ”att stärka människors förutsättningar att göra uthålliga val och underlätta hållbara livsstilar i vardagslivet” (Delegationen för

hållbara städer 2012b, s.33). Att sprida kunskap och främja utbildning är av största vikt och ett stöd för fortsatt finansiering av forskning för att hitta fler och bättre kopplingar mellan teori och praktik är ytterligare ett område där den nya arenan kan fungera som samordnare (Delegationen för hållbara städer 2012b).

I Delegationen för hållbara städers skrift Ställ om nu (2012d) har Delegationen sammanfattat hur omställningen mot en hållbar stad bör ske. Det talas om en färdriktning som behöver pekas ut för att få hela samhället att ställa om mot en mer hållbar stad. Delegationen menar också att klimatfrågan ytterst egentligen handlar om människans överlevnad på jorden, och inte jorden som planets överlevnad (Delegationen för hållbara städer 2012d).

Sammanfattning av Delegationen för hållbara städers syn på hållbar stadsutveckling

- » Med hållbar stadsutveckling menas exempelvis förnybar energi, energibesparingar, tekniska och innovativa lösningar så som dagvatten- och avfallshantering och klimatneutralitet.
- » Behovet av politik rörande hållbar stadsutveckling är stort. Det behöver formuleras mål på en nationell nivå och hållbarhet bör få större plats i ekonomin.
- » Det vilar ett stort ansvar på städerna att uppnå hållbarhet eftersom både kapitalet och resurserna finns i städerna, men också den största delen av landets befolkning.
- » Sverige som nation har goda förutsättningar för hållbar stadsutveckling men det finns ett par hinder – till exempel stadsutglesning, ökad segregation, för dålig kollektivtrafik och långsam förtätning och dessa måste åtgärdas.
- » En gemensam ansträngning är nödvändig och det krävs samarbete över olika sektorer och nivåer – den enskilde individen, näringslivet, kommuner och regeringen måste alla bidra för att nå en mer hållbar stad.
- » Delegationen för hållbara städers förslag är att skapa en ny oberoende arena som ska verka för hållbar stadsutveckling och fungera som samordnare.

Boverkets rapport – sociala och kulturella aspekter

Boverkets regeringsuppdrag i samarbete med Riksantikvarieämbetet, Formas och Arkitekturmuseet, har till viss del sammanfallit med Delegationen för hållbara städers arbete och har bland annat arbetat med de projekt som beviljats ekonomiskt stöd av Delegationen (Boverket 2013). Uppdraget har också bidragit till att Arkitektur- och designcentrum, före detta Arkitekturmuseet, kunnat nå sitt mål: öka intresset och kunskapen för form och arkitektur i stadsutvecklingen (Boverket 2013). Centret fick även bidrag från Delegationen för hållbara städer för att kunna starta upp en webbplats med namn hallbarstad.se (Boverket 2013). Portalens funktion är att visa upp goda exempel och projekt inom hållbar stadsutveckling och även fungera som en plattform där olika professioner kan mötas och föra dialoger med allmänheten (Hållbarstad odat.).

I Boverkets rapport (2013) belyser man vikten av fysisk planering för att nå en god social utveckling. Bland annat ska sociala och kulturella värden i framtiden falla under riksintressen där frågorna ska få stor vikt (Boverket 2013). Boverket har också fått som uppgift att vara de som fortsättningsvis följer och utvärderar de projekt som fått ekonomiskt stöd av Delegationen för hållbara städer och även föra in de sociala och kulturella aspekterna i dessa i syfte att sprida erfarenhet (Boverket 2013). Vidare ska man inom de närmsta åren arbeta med att

följa det arkitekturpolitiska arbetet i Sverige, utveckla frågor inom arkitektur och tillämpning i den kommunala och regionala planeringen och även verka för att arkitekturforskningen stärks och att dess resultat sprids i samhället (Boverket 2013).

Enligt Boverket (2013) efterfrågas forskningsprojekt som involverar såväl praktiker som teoretiker. Kunskapen om relationen mellan den byggda miljön och människan anses vara allt för tunn och därför har Formas tilldelats medel för att kunna forska inom området (Boverket 2013).

Sammanfattning av Boverkets rapport

- » Boverket rapport behandlar social hållbarhet i en större utsträckning än vad Delegationen för hållbara städer gör och sociala och kulturella värden ges större tyngd.
- » Delegationen för hållbara städer uppdrag slutfördes i december 2012 medan Boverkets uppdrag kommer att fortskrida med att bland annat bevaka och utvärdera de projekt som Delegationen för hållbara städer gett ekonomiskt stöd till.
- » Boverkets uppgift är framför allt att fortsättningsvis följa utvecklingen, ta fram bättre planeringsmetoder, föreslå nya åtgärder, ge stöd till ny forskning och att sprida kunskap och förmedla goda exempel.

Pilotprojekt

Mellan åren 2008-2012 hanterade Delegationen för hållbara städer det ekonomiska stöd som har getts till nio investeringsprojekt, kallade skyltfönster, och 89 planeringsprojekt. I dessa projekt arbetas aktivt med bland annat energieffektiviseringar och att skapa integrerade tekniska lösningar som ett sätt att nå en mer hållbar stad (Delegationen för hållbara städer 2012b). De exempel som tagits fram sprids till kommuner landet över och även utanför Sveriges gränser. Den nya arenan som Delegationen för hållbara städer vill ta fram föreslås följa projektet och så småningom utvärdera dessa för att ta tillvara på erfarenheter och främja forskningen (Delegationen för hållbara städer 2012b). Ansökningarna om ekonomiskt stöd har även fungerat som inspiration och genererat nya idéer till ytterligare hållbar stadsutveckling. Ett nytt stöd planeras in och kommer att hanteras av den nya arenan och tanken är att detta ska fungera som ett komplement till Färdplan 2050 mot klimatneutralitet år 2050 (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Fullriggaren, Malmö

I Malmö ligger man i framkant vad gäller hållbarhetsvisionen och i Malmös miljöprogram (2009) ska man till år 2020 vara en tätare, grönare och mer blandad stad. Det talas om en förtätning som ska vara flexibel, multifunktionell och yteffektiv och ett stadsliv som ska vara levande där trivsel, trygghet och kvalitet dominerar (Malmö stad 2009). Vidare är ambitionen att naturen ska finnas nära till hands och de biologiska värdena vara höga. För att ta sig till naturen, eller att förflytta sig över huvud taget, skall kollektivtrafiken vara det självklara och mest effektiva valet och att gå och cykla ska vara smidigt och tryggt (Malmö stad, 2009). Enligt Malmö stad (2009) säger de sig veta att intresset och engagemanget för hållbarhet är stort bland medborgarna i staden. En övergång till att bara an-

vända sig av förnybar energi är redan genomförd i nästan hela Malmö (Malmö stad 2009).

Fullriggaren i Malmö är en del av utbyggnadsprojektet i Västra Hamnen där tanken är att skapa en stadsdel med hög standard ur ett hållbarhetsperspektiv kombinerat med ny teknik och innovativa lösningar (Fossum 2010). Byggnationerna av Fullriggaren påbörjades 2009 och skall vara helt klart under 2013 och projektet har tilldelats 23 miljoner kronor av Delegationen för hållbara städer (Malmö stad odat.).

Fullriggarens läge i Västra Hamnen i Malmö. Området ligger 1000 meter från Centralstationen och cirka 300 meter från havet. Bildkälla: http://www.fojab.se/projekt/p-huset_fullriggaren med tillstånd av: FOJAB arkitekter.

Hög hållbarhetsstandard

För att försäkra sig om att hållbarhetsstandarderna i Fullriggaren blev så höga som eftersträvat gjordes en överenskommelse med tydliga riktlinjer tillsammans med byggherrarna (Fossum 2010). Tretton olika byggherrar kontrakterades vilket ansågs leda till en stor variation när det kommer till arkitektur, material, hållbarhetslösningar och ny teknik (Malmö stad 2010). Alla byggherrar åtog sig dessutom att presentera valfri spetsåtgärd inom hållbarhet (Fossum 2010).

Fullriggaren presenterar sig som Sveriges största klimatsmarta område men är också ett av världens största (Malmö stad och Delegationen för hållbara städer odat.). Man är ett ledande ”kunskaps-, demonstrations- och utvecklingscentrum för hållbar stadsutveckling” (Malmö stad et al. odat. s.2).

En grön och varierad stadsdel

I Fullriggaren har det satsats på att vidareutveckla de lösningar som använts i de tidigare etapperna av Västra Hamnen och tyngd har lagts på att göra stadsdelen variationsrik, energieffektiv med hög biologisk kvalitet och bra utbud av gröna mötesplatser (Malmö stad 2010). Inom området används vindkraft och solkraft som energikällor och alla byggnader i området är lågenergi- eller passivhus vilket innebär att väggarna är mycket välisolerade (Fossum 2010). Inga traditionella element finns och solvärmepaneler på taket ger varmvatten vilket gör Fullrigga-

ren till Sveriges största samling av lågenergihus på en och samma plats (Fossum 2010). Det är också det största området i landet som använder sig av avfallsåtervinning genom avfallskvarnar som är installerade i alla bostäder (Malmö stad, 2010). Avfallet leds till en rötningsstation där det omvandlas till gödsel och biogas, vilken den senare sedan används till att driva de miljöbilar som finns i områdets bilpool (Fossum 2010).

Hållbara lösningar

Ambitionen i Fullriggaren har varit att försöka koka ihop alla aspekter av ett hållbart samhälle vilket innebär att det skall vara variationsrikt, småskaligt, ett gott klimat, en sund inomhusmiljö, god biologisk kvalitet, hög trygghet, lagom hyresnivå, olika upplåtelseformer och anpassat efter livets alla skeden (Fossum 2010). Inom området har en grönytefaktor tillämpats vilken uppfylls genom gröna innergårdar, gröna tak och fasader och det har även integrerats biotoper så som bon för fåglar och fladdermöss i bostadsmiljön (Malmö stad 2010). Eftersom stor del av marken består av icke hårdgjord yta leder gröstrukturen i sin tur till omhändertagande av dagvatten (Malmö stad et al. odat.). Det har även satsats på att skapa ett gott klimat inom området med tanke på dess utsatta läge precis vid havet genom att placera byggnader och grönsstruktur så att de ska kunna fånga upp vinden och också för att skapa både soliga och skuggiga lägen i området (Malmö stad 2010).

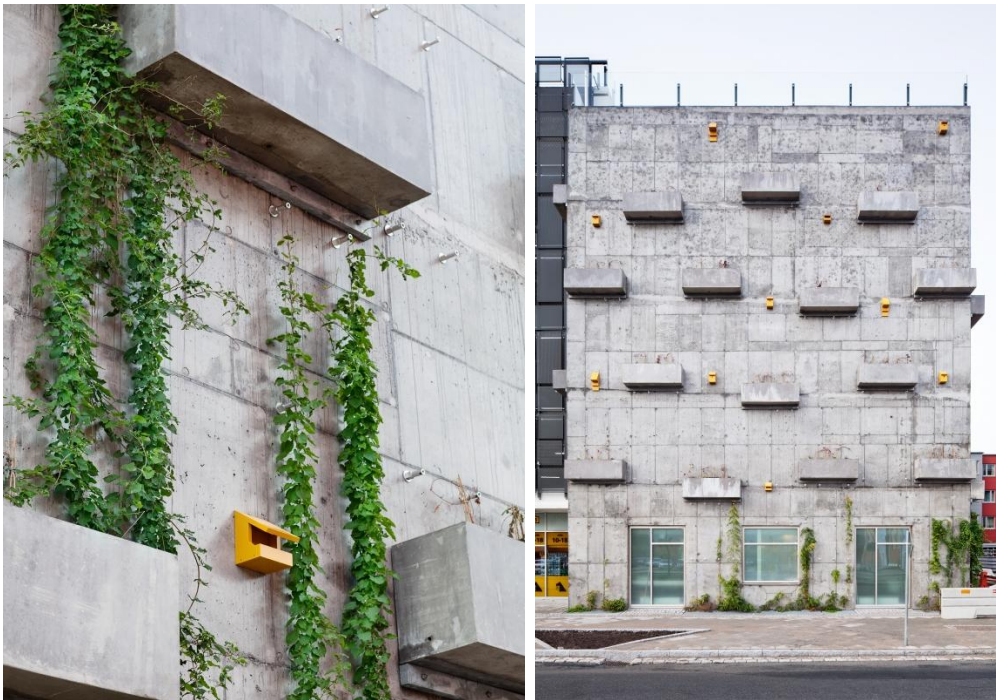
Miljövänligt parkeringshus

I Fullriggaren finns ett parkeringshus med uttalad miljöprofil ritat av FOJAB arkitekter. Två vindkraftverk på taket försörjer området med el medan solcellspaneler som täcker husets fasad mot väst hjälper till att försörja själva huset (FOJAB arkitekter 2012). Enligt FOJAB arkitekter är målet att huset ska halvera energibehovet mot vad ett traditionellt parkeringshus kräver. En 500 kvadratmeter stor vägg ska täckas med växter vilket bidrar både till estetisk grönska och miljöförbättringar genom att koldioxid neutraliseras och farliga partiklar i luften samlas upp och binds i växterna (FOJAB arkitekter 2012).

Parkeringshuset innehåller bland annat en bilpool och laddningsstationer för elbilar (FOJAB arkitekter 2012). Soliga och blåsiga dagar genereras ett energiöverskott i byggnaden vilket används till att ladda upp elbilarna (FOJAB arkitekter 2012). Gratis medlemskap i bilpoolen ingår de första fem åren som boende i området och detta har visat sig effektivt då bilinnehavet i området sänkts från 1,1 bil per hushåll till 0,8 (Malmö stad et al. odat.). Det har även tagits ett beslut att skära ner det totala antalet parkeringsplatser i området med anledning av bilpoolen (FOJAB arkitekter 2012).

Ambitionen är att ett parkeringshus av detta slag minskar bilberoendet eftersom de boende kan välja att ha en bil endast när de verkligen behöver en och uppmuntras på så vis till en icke bilbaserad tillvaro (FOJAB arkitekter 2012).

Sedan första september 2012 finns även en cykelpool med möjlighet att låna cykel med släp eller lådcykel (ByggVesta odat.). Tanken är att uppmuntra de boende till att cykla och därför velat förenkla vid storhandlingar eller utflykter (ByggVesta odat.).

Parkeringshus i Fullriggaren med grönskande vägg som inte bara ska vara estetiskt vacker utan också fungera som neutraliserare av koldioxid samt fånga upp farliga partiklar i luften. Gula fågelholkar har placerats ut för fåglar och fladdermöss för att gynna den biologiska mångfalden i området.

Bildkälla: http://www.fojab.se/projekt/p-huset_fullriggaren med tillstånd av: FOJAB arkitekter.

Sammanfattning av Fullriggaren

- » Inom området finns exempel på nya tekniska lösningar för dagvatten- och avfallshandling. Avfallet bränns sedan och blir till biogas.
- » Eftersom alla hus är passivhus eller lågenergihus har energibesparingar gjorts, vilket är en del av en mer hållbar stadsutveckling.
- » Grönstrukturen inom området fungerar som klimatneutraliserare och en grönytefaktor har används för att säkerställa att de gröna ytorna prioriteras.
- » Energi utvinns ur vind- och solkraft som sedan används inom området.
- » Nya innovativa lösningar i form av exempelvis ett parkeringsgarage innehållande bil- och cykelpool och miljöbilar som drivs på biogas utvunnen inom området.
- » Parkeringshuset är helt självförsörjande energimässigt och det finns utrymmen för insekter och djur vilket ökar den biologiska mångfalden i området.
- » Hänsyn har tagits till de sociala aspekterna genom att planera goda, skyddade och trivsamma utemiljöer.

Analys och diskussion

Syftet med det här arbetet var att genom studier av Delegationen för hållbara städers rapporter skapa en klarare bild av vad hållbar stadsutveckling handlar om i dagens Sverige och hur det praktiskt tillämpas. Det finns mycket att diskutera när det kommer till hållbar stadsutveckling, men det viktigaste som har kunnat urskiljas ur Delegationen för hållbara städers rapporter är behovet av politik och även behovet av omställningar i samhället. Processen för att nå mer hållbara städer är både kostsam och kan ibland verka svår. Det krävs en gemensam kraftsamling och en gemensam ansträngning från flera håll och på alla nivåer, såväl politiskt som på medborgarnivå. Det behövs mer forskning, fler pilotprojekt och fler innovativa lösningar.

Nedan följer diskussion och reflektion kring det som framkommit efter studier av Delegationen för hållbara städers rapporter. Fokus ligger på att urskilja de viktigaste faktorerna som definieras för att nå en hållbar stadsutveckling.

Delegationen för hållbara städers rapporter

Delegationen för hållbara städers rapporter är både omfattande och innehållsrika. Det har ändå möjligt att urskilja vissa punkter som de mest framträdande och de viktigaste förutsättningarna för en hållbar stadsutveckling. Behovet av politik på nationell nivå är det som kanske är mest framträdande. Samtidigt talar Delegationen mycket om vikten att hela samhället är engagerat i sin hållbara stad och det ligger mycket på den enskilda individen att leva hållbart och göra hållbara val. Det kan tyckas vara ett stort hinder att ta sig över och omöjligt att få alla staden invånare att göra ”rätt”. Men ju mer plats hållbar stadsutveckling får i politiken och i ekonomin, desto lättare blir det att underlätta för den enskilda individen att göra hållbara val. Hållbara städer uppmuntrar ofta till ett hållbart leverne eftersom det ges fler möjligheter att göra hållbara val.

Delegationens förslag är att en ny arena ska få ta plats och vara den som samordnar och verkar för hållbar stadsutveckling och det är möjligt att det är precis vad som behövs. En samordnare med hållbar stadsutveckling som specialintresse kan eventuellt vara en lösning eller åtminstone ett bra steg på vägen mot mer hållbara städer.

Önskan om en nationell politik för hållbar stadsutveckling

Både Erland Ullstad (2008) och Delegationen för hållbara städer (2012a) definierar ett problem i att Sverige saknar en politik som rör hållbar stadsutveckling. Lagar som behandlar hållbar utveckling finns indirekt, men ingen övergripande politik eller lag existerar vilket har kunnat urskiljas efterfrågas från flera håll. Ett ytterligare behov är en oberoende instans som kan samordna och verka för en hållbar stadsutveckling i Sverige.

Delegationens förslag till fortsatt arbete handlar till stor del om att skapa en ny arena som skall ha till uppgift att samordna och verka för hållbar stadsutveckling, en plattform som samordnar och samtidigt är oberoende av politik eller sektorsgränser. Samtidigt har det kunnat urskiljas att det är absolut nödvändigt att hållbar stadsutveckling får utrymme inom politiken, inte minst ekonomiskt, för att alla åtgärder som behövs ska vara genomförbara. En nationell politik för håll-

bar stadsutveckling underlättar dessutom kommunernas arbete då tydliga riktlinjer och mål kan pekas ut.

Enligt Delegationen för hållbara städer är förutsättningarna för hållbar stadsutveckling störst i storstadsregionerna eftersom det är där det idag finns störst politisk kraft och ekonomi. En nationell politik skulle kunna vara ett sätt att underlätta och ge riktlinjer även för mindre städer och kommuner att kunna stärka sitt arbete mot mer hållbara städer.

Omställningar mot mer hållbara städer

Delegationen för hållbara städer (2012d) påpekar att klimatfrågan egentligen ytterst handlar om människans överlevnad på jorden, och inte jorden som planets överlevnad. Det är vi människor som har det yttersta ansvaret för vår planet. Vår överlevnad hänger på planetens överlevnad är därför är hållbarhet av allra största vikt. Redan 1987 definierade man hållbarhet som något vi bör ha som mål för att våra framtida generationer inte ska bli lidande (Världskommisionen för miljö och framtid 1988).

Delegationen för mer hållbara städer menar att det krävs kapital och mycket investeringar för att helt ställa om mot mer hållbara städer och därför är det viktigt att alla olika aktörer samarbetar och arbetar i samma riktning. Politiker, näringslivet, kommunerna och städerna invånare måste alla hjälpas åt för att se till att framtida generationer kan leva ett gott liv på vår planet. Delegationen menar att kunskap behöver spridas, mer forskning behöver ske och större omställningar i städerna för att underlätta för invånarna att göra hållbara val.

Att underlätta för att göra hållbara val

Ett hinder för hållbar stadsutveckling som Delegationen för hållbara städer (2012c) identifierar är att förutsättningarna för städernas invånare att göra hållbara val. Det hållbara valet ska vara det alternativ som känns lättast och smidigast för stadens befolkning att välja. Staden bör exempelvis underlätta för gående och cyklisterna och förbättra kollektivtrafiken och göra den på pass smidig och billig att bilen inte är ett alternativ. Att göra hållbara val ska heller inte vara något som är ett privilegium för de som har tillräckligt kapital eller tillhör en viss samhällsklass.

Delegationen för hållbara städer (2012a) talar också om att man bör rusta upp och energieffektivisera miljonprojektområdena för att integrera dessa i staden. Många av dessa områden är ohållbara och det bör läggas vikt vid att göra dessa områden hållbara. Det är viktigt att möjligheterna att göra hållbara val finns i alla stadens delar.

Påvisa hållbar utveckling

Delegationen för hållbara städer talar mycket om att göra den enskilde individen engagerad i den hållbara stadsutvecklingen. Lena Falkheden (2005) påtalar också vikten av att verkligen *visa* vad hållbar utveckling kan vara genom att gestalta för en hållbar utveckling. Det finns fortfarande en väldigt stor del av befolkningen som inte vet vad en hållbar stad innebär. Att då genom arkitektur och utformning visa just detta kan fungera som en ögonöppnare för många. Öppen dagvattenhantering, stadsodling, vindkraftverk och solceller är exempel på goda sätt att påvisa detta, vilket är vad man gjort i exempelvis Fullriggaren.

Pilotprojektens effekter

Att Delegationen för hållbara städer fått möjlighet att dela ut ekonomiskt stöd till pilotprojekt är ett sätt att belysa och visa på goda exempel. Forskningen får möjlighet att testa sina idéer praktiskt och hållbarhetsprojekt får möjlighet att bli verklighet, vilket ökar kunskapen och därmed möjligheten att ta ytterligare steg mot att göra städerna mer hållbara. Att regeringen dessutom tillhandahåller Delegationen medel att dela ut till olika projekt visar på att nationen på en högre nivå förstår vikten av att dessa pilotprojekt får bli verklighet.

Att vara världsbäst på hållbarhet

Malmö är en stad som anser sig ligga i framkant vad gäller hållbarhet och målet är att bli världsbäst på hållbarhet. I miljöprogrammet för Malmö stad (2009) definieras en rad åtgärder och mål för hur man ska bli världsbäst inom hållbarhet. Vad som är just världsbäst definieras dock aldrig helt i klartext och det framgår inte hur man ämnar gå till väga. Dock har man ett antal ledord för att nå målet och det talas om närhet till naturen och att de biologiska värdena ska vara höga (Malmö stad 2009). Att ha höga ambitioner kan dock fungera som en morot och ett gott föregångsexempel, något som Delegationen för hållbara städer ser som ett bra sätt att inspirera till ytterligare hållbar stadsutveckling. En konkurrens städer emellan och önskan om att vara bäst fungerar som en drivkraft eftersom de enskilda städernas hållbarhetsarbete är oerhört viktigt (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Fullriggaren

I Fullriggaren anlitas tretton olika byggherrar för att få en så stor variation som möjligt inom området. Alla tilldelades mark och fick skriva under på att producera energisnåla byggnader och även visa på någon form av spetskompetens inom hållbarhet (Fossum 2010). Det går dock att ifrågasätta hur stor variationen egentligen blir. Det är troligt att variationen blir större med flera byggherrar inblandade, men det finns alltid en risk att byggnaderna och variationen inte riktigt blir så variationsrik som man tänkt sig. Dock är det troligt att med ett större antal byggherrar trissas förväntningarna och konkurrensen upp och att fler gör sitt yttersta för att sticka ut och producera i framkant. Resultatet blir antagligen att som byggherre använda sig av ny teknik, en vilja att prova på nya lösningar och profilera sig som hållbar, eftersom det är vad som är ambitionen med hela området. Ju fler pilotprojekt desto bättre eftersom det uppmuntrar till ytterligare hållbara och innovativa lösningar i stadsplaneringen (Delegationen för hållbara städer 2012b).

Uppnås en hållbar stadsdel?

Att Malmö är en stad med höga hållbarhetsambitioner är tydligt och det är precis vad som behövs idag. Områden som Västra Hamnen och Fullriggaren är precis de föregångare som förhoppningsvis kan inspirera till ytterligare hållbarhet i Sverige och runt om i världen. I Fullriggaren är det tydligt att det handlar mycket om hur utemiljön utformas och varför detta är viktigt i en hållbar stad.

Många av de faktorer som Delegationen för hållbara städer pekar på som egenskaper i en hållbar stad har man lyckats tillgodose i Fullriggaren. Det har exempelvis gjorts energibesparingar genom att enbart bygga lågenergihus och passivhus. Genom att ta tillvara på avfallet och göra detta till biogas så används förnybar energi inom området. Området visar även upp exempel på nya tekniska lösningar så som hela system för dagvatten- och avfallshantering. Den stora

mängden grönytor på tak och väggar fungerar som klimatneutraliserare vilket också är något som Delegationen för hållbara städer pekar på som en viktig faktor för hållbar stadsutveckling.

Metoddiskussion

Detta avsnitt syftar till att föra en diskussion kring vald metod, dess relevans och vad som fungerade bra respektive mindre bra.

Teoretisk grundstudie

Syftet med den teoretiska grundstudien var att ge en överblick och en bakgrund till begreppet hållbar utveckling och hållbar stadsutveckling och skapa en förståelse för ämnet. Informationssökningen var därför bred till en början för att sedan bena ut vad som var relevant för just detta arbete.

I och med att Delegationen för hållbara städers rapporter var så pass färsk och omfattande kom fokus att läggas på dessa, dels för att smalna av arbetets omfattning och dels för att dessa ger en god fingervisning till läget kring hållbar stadsutveckling i Sverige idag. Risken finns att en sådan koncentration på endast en instans rapporter kan göra arbetet färgat och okritiskt eftersom informationen till största del är inhämtad från ett håll. Därför användes i viss mån även andra källor för att få en lite mer nyanserad bild.

Fallstudie

Valet föll på att fokusera på enbart ett projekt eftersom en jämförelse inte var syftet med detta arbete. Just Fullriggaren valdes utefter två kriterier; dels att Delegationen för hållbara städer gett stöd till och utpekar detta projekt som ett skyltfönster, och också med tanke på Malmö stads hållbarhetsprofilering. Att studera flera projekt hade givetvis öppnat möjligheter att jämföra olika hållbarhetslösningar och se om det finns olika sätt att lösa problemen, men det primära syftet var att undersöka *ett* projekt för att se ett exempel på hur hållbarhet används i praktiken. Att studera fler än ett exempel hade givetvis gett en bredare och mer tillförlitlig bild av hur hållbarhet tillämpas.

Avgränsningar

Att hitta en bra avgränsning för arbetet visade sig vara svårt då informationstillgången är stor och ämnet brett. Att mest fokusera på Delegationen för hållbara städers rapporter visade sig därför vara en rimlig omfattning, däremot låg utmaningen i att urskilja det viktigaste ur rapporterna. Syftet hade behövt smalnats av ytterligare i ett tidigare skede för att göra avgränsningen lättare att förhålla sig till. Det var dock svårt att förutse detta under arbetets början och därför har syftet och avgränsningen modifierats under arbetets gång.

Det har också varit svårt att avgränsa sig till *en* aspekt av hållbarhet eftersom de alla hänger ihop. Begreppet hållbar stadsutveckling innefattar egentligen en rad olika aspekter som alla påverkar varandra.

Slutord

I och med dagens växande klimathot och samtidigt ökande medvetenhet om vår miljö kommer landskapsarkitektens roll bli allt viktigare. I processen mot en mer hållbar stad är det utemiljöerna och det gröna i städerna som kommer att spela den stora rollen. Som landskapsarkitekt är det därför både relevant och nödvändigt att förstå och kunna gestalta hållbart. Dagvattenlösningar, gröna tak och väggar, ny teknik och nya innovativa lösningar är faktorer som kommer att bli allt viktigare i gestaltningen av hållbara städer.

Hållbarhetsvisionen är helt klart en vision som behöver delas av många och på alla nivåer i samhället. Det räcker inte bara med att ta beslut på politisk nivå och tro att samhället kommer att ändra på sig, även om det kan vara ett sätt att få förändringar att ske. I slutändan handlar det mycket om de val som görs av invånarna i städerna, och som landskapsarkitekt finns möjlighet att till stor del vara med och påverka. Eftersom stadsplanering och hur staden är gestaltad spelar en väldigt stor roll för hur staden används har landskapsarkitekten en mycket central roll för en hållbar stad.

Det finns idag oerhört mycket kunskap om vår miljö och hur människan påverkar denna och forskningen har kommit långt. Det är bland annat landskapsarkitektens uppgift att kunna förvalta denna kunskap och omvandla denna till hållbara lösningar i gestaltningen. Genom god gestaltning och god planering av våra utemiljöer i städerna kan landskapsarkitekturen bidra till mer hållbara städer, både socialt, ekonomiskt och ekologiskt.

Fortsatta forskningsfrågor

Här nedan följer ett antal frågor som har dykt upp under arbetets gång och som kan vara till inspiration för fortsatta studier.

Från flera håll påpekas bristen på politik som rör hållbar stadsutveckling. En fortsatt forskningsfråga skulle kunna vara hur man genom politik kan påverka en mer hållbar stadsutveckling och hur ser en bra arkitekturpolitik ut? Skall arkitekturen bli en politisk fråga som i en del andra länder och kanske bli en del i ett bredare sammanhang? Eller är den redan det? Och hur har det gått med den arena som Delegationen för hållbara städer föreslagit och hur ser framtiden ut inom hållbar stadsutveckling?

Det vore även intressant att se vidare på vilka omställningar som faktiskt krävs i samhället och hur landskapsarkitekturen kan uppmuntra städernas invånare till att leva mer hållbart. Bra arkitektur är ett kraftfullt redskap för att öka människors livskvalitet och för att skapa en hållbar utveckling. Hur kan vi ytterligare utveckla arkitekturen och landskapsarkitekturen för att skapa ett mer hållbart samhälle?

Källor

- Boverket (2012). *Översiktsplanens funktion och användning*. [webbartikel]. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Oversiktsplanering/Oversiktsplanens-funktion/Oversiktsplanens-funktion-och-anvandning/> [2013-05-05]
- Boverket (2013). *Framjande av hållbar stadsutveckling. Slutrapportering av ett regeringsuppdrag till Boverket, Riksantikvarieämbetet, Formas och Arkitekturmuseet* (Rapport 2013:10). Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2013/Framjande-av%20hallbar-stadsutveckling.pdf> [2013-05-05]
- ByggVesta (odat.). *Låna en lådcykel eller cykel med släp*. [utskick]. Tillgänglig: http://www.byggvesta.se/project-files/Tillgang_till_ladcycl0001.pdf [2013-05-30]
- Delegationen för hållbara städer (2012a). *Slutredovisning av Delegationen för hållbara städers verksamhet* (SOU M 2011:01). Stockholm: Delegationen för hållbara städer. Tillgänglig: <http://www.hallbarastader.gov.se/Uploads/Files/807.pdf> [2013-05-05]
- Delegationen för hållbara städer (2012b). *Förslag till fortsatt arbete för hållbar stadsutveckling* (SOU M 2011:01/2012/67). Stockholm: Delegationen för hållbara städer. Tillgänglig: <http://www.hallbarastader.gov.se/Bazment/hallbarastader/sv/arsrapporter.aspx> [2013-05-05]
- Delegationen för hållbara städer (2012c). *Femton hinder för hållbar stadsutveckling* (SOU M 2011:01/2012/66). Stockholm: Delegationen för hållbara städer. Tillgänglig: <http://www.hallbarastader.gov.se/Bazment/hallbarastader/sv/arsrapporter.aspx> [2013-05-05]
- Delegationen för hållbara städer (2012d). *Ställ om nu*. [policyskrift]. Tillgänglig: <http://www.hallbarastader.gov.se/Bazment/hallbarastader/sv/arsrapporter.aspx> [2013-05-05]
- Delegationen för hållbara städer (odat.). *Om delegationen*. [startsida online]. Tillgänglig: <http://www.hallbarastader.gov.se/> [2013-05-05]
- Ekelund, B. (2010). *Rumslig legitimitet: när hållbar utveckling medvetandegörs*. Diss. Luleå tekniska universitet. Luleå: Univ. Tillgänglig: http://pure.ltu.se/portal/files/3522881/Bjorn_Ekelund_DOC_2010.pdf [2013-05-05]
- Falkheden, L. (2005). Initiativ för hållbar utveckling i staden. I Broms Wessel, O., Tunström, M. & Bradley, K. (red.) *Bor vi i samma stad?* s.70-84. Kristiansstad: Pocky.
- FN (2012). *FN & hållbar utveckling, Rio+20*. [webbpublikation]. Tillgänglig: <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/utveckling-och-fattigdomsbekampning/hallbar-utveckling-/> [2013-05-05]
- FOJAB arkitekter (2012). *Grönt p-hus minskar bilberoende*. [webbpublikation]. Tillgänglig: <http://news.cision.com/se/fojab/r/gront-p-hus-minskar-bilberoende,c9260799> [2013-05-17]
- FOJAB arkitekter (odat.). [bildbank] Tillgänglig: http://www.fojab.se/projekt/p-huset_fullriggaren

- Fossum, T. (2010). *Hållbarhet i Fullriggaren* (Planering i Malmö 2010:1). Tillgänglig: http://www.malmo.se/download/18.4d147ba1286e5bcbb4800011191/PIM2010_webb.pdf [2013-05-06]
- Hållbar stad (odat.). *Startsida för webbportalen Hållbar stad*. [startsida online] Tillgänglig: <http://www.hallbarstad.se/> [2013-05-22]
- Malmö stad (2009). *Miljöprogram för Malmö stad 2009-2020*. Malmö: Malmö stad. Tillgänglig: <http://www.malmo.se/download/18.76105f1c125780a6228800031254/Milj%C3%B6program+f%C3%B6r+Malm%C3%B6+stad+2009-2020.pdf> [2013-05-06]
- Malmö stad (odat.) *Fullriggaren*. [startsida online]. Tillgänglig: <http://www.malmo.se/fullriggaren> [2013-05-06]
- Malmö stad (2010) *Fullriggaren, hållbar stadsutveckling 1, 2 & 3*. [webbpublikation]. Tillgänglig: <http://www.malmo.se/download/18.77b107c212e1f5a356a800051078/H%C3%A5llbar+stadsutveckling+1%283%29.pdf> [2013-05-30]
- Malmö stad & Delegationen för hållbara städer (odat.) *Fullriggaren – Malmös gröna plats*. [webbpublikation]. Tillgänglig: <http://www.malmo.se/download/18.31ab534713cd4aa9213a32d/Fullriggaren.pdf> [2013-05-06]
- Naturvårdsverket (2013). *Sverige utan nettoutsläpp av växthusgaser 2050*. [webbpublikation]. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/fardplan2050> [2013-05-05]
- Nyberg, R. (2000). *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet*. Sverige: Studentlitteratur.
- Sveriges kommuner och landsting (2009). *Hållbar stadsutveckling*. [webbpublikation]. Tillgänglig: http://skl.se/Start/Ämnen/Tillväxt_och_samhällsbyggnad/Planering_och_byggnad/Hållbar_stadsutveckling [2013-05-05]
- Sveriges Radio (2013). *Stad 6 - Att uppfostra en gurka. Om hållbarheten och stadsodlingarna*. [radioprogram]. Sveriges Radio P1 22 maj. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/196042?programid=767> [2013-05-29]
- Trafikverket (2010:108). *Så får vi Den Goda Staden* (Slutrapport 2010:108). Trafikverket. Tillgänglig: http://publikationswebbutik.vv.se/upload/6106/2010_108_%20sa_far_vi_den_goda_staden.pdf [2013-05-05]
- Ullstad, E. (2008). *Hållbar stadsutveckling – en politisk handbok från Sveriges Arkitekter*. Intellecta. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s63480> [2013-05-05]
- Världskommissionen för miljö och utveckling (1988). *Vår gemensamma framtid*. Hägerhäll, B. (red). Stockholm: Prisma & Tiden.